

MOJA, TVOJA
**NAŠA
ZEMLJA**
★★★★★

RAZVOJ MOŽE BITI ODRŽIV

**NAŠA
STRANKA**

Energetski sektor

U posljednjem periodu jedna od najznačajnijih i najagresivnijih politika Evropske unije je njena energetska politika. Uviđajući dva ključna problema trenutnog energetskog stanja Evropske unije, a to su velika energetska ovisnost o inostranim energetskim izvorima i značajno karbonizirana privreda, Evropsko vijeće je 24. oktobra 2014. usvojilo, a u decembru 2018. revidiralo, sveobuhvatnu integriranu klimatsku i energetska politiku kojom se do 2030. predviđa ostvarivanje sljedećih ciljeva:

- Smanjenje emisije stakleničkih plinova za najmanje 40% u usporedbi s razinama iz 1990,
- Povećanje udjela obnovljive energije u potrošnji energije na 32%,
- Poboljšanje energetske efikasnosti za 32,5%,
- Međusobna povezanost energetskih sistema EU od barem 15%.

Racionalizacija

Bosanskohercegovački energetska sektor nije napravio skoro nikakav iskorak ka umjerenosti i pravednoj energetska transformaciji, konkretno dekarbonizaciji. Naš energetska sektor je na sličnom nivou zagađivanja okoliša kao što je bio i 80-ih godina. Značajna ovisnost o termoelektranama i velikim hidroelektranama svakodnevno narušava ekosistem u Bosni i Hercegovini te doprinosi globalnom zagađivanju. Također, Bosna i Hercegovina nije uspostavila ni adekvatno otvorila tržište električne energije iz održivih izvora. Tako danas u Federaciji BiH samo privilegirani proizvođači, nakon što dobiju takav status, mogu sudjelovati na tržištu i prodavati energiju, a i tu energiju prodaju isključivo elektroprivredama u FBiH, od kojih dobiju garantovanu otkupnu cijenu na 12 godina. Ovakav sistem onemogućava male proizvođače koji imaju solarne elektrane za vlastitu upotrebu da višak struje distribuiraju u sistem i utružuju je. Lica koja dobiju status privilegiranog proizvođača potpisuju ugovor s državom i imaju garantiran profit. Obično se radi o investitorima koji mogu uložiti značajna sredstva u solarne elektrane. Ovakav nepravedni sistem izoluje pripadnike jedne društvene klase i od njih pravi svojevrstne profiterne zelene tranzicije.

Naša stranka smatra da se Bosna i Hercegovina u kontekstu energetska politika mora još jasnije opredijeliti prema ciljevima koje je uspostavila Evropska unija. Prioriteti naše energetska politike trebaju što više biti usklađeni s onima koje je za sebe predvidjela i EU, uz razumijevanje geoloških, morfoloških i infrastrukturnih kapaciteta Bosne i Hercegovine. Zelena tranzicija bosanskohercegovačkog energetska sektora je neminovna i neophodna, ali moramo je provesti na pravedan, efikasan, održiv i transparentan način. Samim tim, mi se zalažemo za:

- Jasno utvrđivanje proizvodnog miksa električne energije, s ciljem od 30% električne energije iz obnovljivih izvora energije (OIE) do 2040. godine, isključujući energiju dobivenu od hidroelektrana. Hidroelektrane ne troše resurs, ali agresivno narušavaju ekosistem i ne mogu biti jedino strateško usmjerenje Bosne i Hercegovine.
- Želimo pokrenuti jasnu dekarbonizaciju proizvodnje električne energije i industrije, te se opredijeliti ka njenoj proizvodnji iz drugih energenata. Naša stranka se zalaže da se ovisnost industrije o uglju postepeno smanjuje, a to se može uraditi isključivim investiranjem u gasnu mrežu u Federaciji BiH, ulaganjem u OIE, osavremenjivanjem električne mreže, uvezivanjem većeg broja gradova na gasovod te korištenjem drugih potencijala. Cilj je da do 2050. godine Bosna i Hercegovina prestane s proizvodnjom uglja.
- Potpuno ćemo otvoriti tržište za energiju koja se proizvodi iz OIE, te će tako i najmanji proizvođači, oni koji stvaraju za vlastite potrebe, svoje viškove distribuirati u mrežu i pronalaziti kupce za njih. Omogućit ćemo i prodaju električne energije iz OIE putem business to business pristupa i berze električne energije, a ne kao što je sada omogućeno isključivo preko javnih preduzeća, tačnije elektroprivreda.
- Kako bi se omogućila pravedna i stabilna transformacija energetska sektora u Bosni i Hercegovini, a u skladu s ciljem prestanka proizvodnje uglja do 2050. godine, potrebno je provesti efikasnu i postepenu modernizaciju, restrukturalizaciju i konsolidaciju djelovanja javnih preduzeća i rudnika.

- Prilikom restrukturalizacije javnih preduzeća i rudnika neophodno je razmišljati o socijalnim efektima koje će taj proces imati na zajednice visoko ovisne o proizvodnji uglja. Mi želimo sistemom solidarnosti i evropskim poticajima transformirati pomenute zajednice.
- Proces transformacije energetskog sektora na OIE podrazumijeva i brigu o uticaju na okoliš održivih izvora energije. Neophodno je stati ukraj neplanskom i agresivnom uništavanju rijeka izgradnjom mini hidrocentrala. Brinut ćemo o investiranju u solarne elektrane, kako iste ne bi štatile obradivom zemljištu. Pažljivo ćemo birati gdje se grade vjetroparkovi, kako bi se što manje narušio ekosistem okruženja.
- Bosna i Hercegovina je jedna od najneefikasnijih zemalja kada je u pitanju korištenje energije i veoma je važno da se, umjesto planiranog proširenja proizvodnih kapaciteta energije, BiH preorijentiše na smanjenje potrošnje energije kroz obimno investiranje u energetske efikasnost. Tim pristupom ćemo pomoći „džepu građana“, državnom budžetu i privredi.
- Trenutna politika Bosne i Hercegovine orijentirana je ka izgradnji novih kapaciteta termoelektrana u Tuzli, Kaknju i u ostatku Bosne i Hercegovine. Takav pristup će povećati količinu proizvodnje stakleničkih plinova. Termoelektrane danas predstavljaju stvar prošlosti i prinudnu mjeru za države koje imaju visoku ovisnost o uvoznim energentima. Strateški se moramo opredijeliti za njihovo periodično gašenje i prekvalifikaciju radne snage zaposlene u njima.

Cirkularna ekonomija

Upotreba prirodnih materijala u svijetu kontinuirano raste. Da bi se spriječile katastrofalne posljedice po čovječanstvo, društva i ekonomije širom svijeta, potrebno je izvršiti strukturalnu promjenu i napraviti iskorak u smislu proizvodnje i stvaranja dodatne vrijednosti, ali i ka dostizanju cilja da Evropa postane karbon neutralan kontinent do 2050. godine. Zbog toga je cirkularna ekonomija bitna.

Cirkularna ekonomija novi je ekonomski model koji zamjenjuje donedavno najpopularniji linearni. Ona ima za cilj razdvajanje ekonomske aktivnosti od potrošnje resursa, odnosno želi postići ekonomiju s nula otpada. Za razliku od trenutnog industrijskog modela „uzmi-koristi-baci“, cirkularna ekonomija se bazira na modelu „smanji-popravi-ponovo koristi - recikliraj“. Ne bismo trebali miješati koncept cirkularne ekonomije s upravljanjem otpadom, odnosno recikliranjem. Recikliranje je samo jedna od faza životnog ciklusa proizvoda koji se koriste u cirkularnoj ekonomiji.

Kao resursno intenzivna ekonomija, BiH ima potencijal da primjenom modela cirkularne ekonomije ostvari značajne koristi. Trenutno niz preduzeća u BiH u većoj ili manjoj mjeri u svom poslovanju ima elemente cirkularnosti. Da bismo povećali broj preduzeća s elementima cirkularnosti i tako napravili značajan iskorak prema održivom razvoju Bosne i Hercegovine, **Naša stranka se obavezuje da će:**

- Unaprijediti propise koji reguliraju cirkularnu ekonomiju,
- Uvesti fiskalne poticaje za cirkularnu ekonomiju,
- Uvesti pune cijene troškova upravljanja otpadom,
- Pokrenuti sistem zelenih javnih nabavki,
- Uvesti programe edukacije i podizanja svijesti, kao i motivacije potrošača na održivu potrošnju.

Energetsko siromaštvo

U procesu zelene tranzicije i stvaranja održivog društva jedna od ključnih prepreka za Bosnu i Hercegovinu je smanjivanje potrošnje energije. Međutim, u tom procesu rastući društveni problem je energetsko siromaštvo. Rast cijena energenata značajno je otežao socijalnim kategorijama pristup osnovnim energetske uslugama potrebnim za normalne živote. Domaćinstva pogođena energetske siromaštvom ne mogu da priušte rekonstrukciju postojećih objekata uz mjere energetske efikasnosti, zamjenu dotrajalih električnih uređaja, te su primorana da koriste neadekvatne sisteme grijanja (ugalj i drvo) koji su veoma često štetni po zdravlje i okolinu.

Broj energetski siromašnih domaćinstava ne može se precizno utvrditi, ali na osnovu nekih pokazatelja taj broj premašuje 50% populacije. Neke procjene ukazuju da 69% domaćinstava u BiH troši više od 10% dohotka na plaćanje računa za električnu i toplotnu energiju.

Ovo je dvostruki problem, primarno je potrebno osigurati svakom domaćinstvu mogućnost dostupne i priuštive energije, a društvu da se smanji energetska potrošnja i poveća zaštita okoliša u procesu energetske tranzicije.

Naša stranka se svojim ekonomskim mjerama bazira na povećanje dohotka po domaćinstvu i pojedincu, a narednim mjerama planiramo još efikasnije djelovati u kontekstu energetske siromaštva:

- Izrada energetskih audita, programa energetske savjetovanja i implementacija jednostavnih i niskobudžetnih mjera energetske efikasnosti poput zamjene postojeće rasvjete u domaćinstvima,
- Pokrenuti proces zamjene energetski neefikasnih kućanskih aparata po šemi „staro za novo“,
- Pokrenuti procese energetske sanacije javnih i privatnih objekata (zamjena prozora, postavljanje vanjske izolacije i nove fasade),
- Poboljšanje sistema grijanja: zamjena postojećih efikasnijim sistemima, modernizacija i proširenje sistema grijanja, prelazak s fosilnih na obnovljive izvore energije,
- Povećati podršku obnovljivim izvorima energije: montiranje solarnih panela za vlastite potrebe, uspostavljanje energetskih zajednica itd.

Energetsko siromaštvo

Potrebno je pokrenuti suštinsku transformaciju sektora transporta, tako da isti postane moderniji, čistiji i jeftiniji. To možemo postići kako temeljitom obnovom javnog transporta i poticanjem povećanja električnih vozila u gradskom prometu, tako i revitalizacijom željeznice u međugradskom i internacionalnom prevozu. Povećanje broja linija, olakšice i liberalizacija tržišta željezničkog transporta smanjit će količinu emisija koje transportni sektor stvara, ojačati javna preduzeća i ponuditi sigurnu alternativu drumskom saobraćaju.

U Kantonu Sarajevo smo pokazali da shvatamo značaj javnog i održivog transporta, investirajući u nova vozila i proširivanje mreže, kao i reanimiranje dijela željezničkog saobraćaja. Taj princip je potrebno izdići na više nivoe i insistirati na željezničkom saobraćaju kao ključnom za dalji razvoj bosanskohercegovačkog putničkog i teretnog prometa.

Upravljanje otpadom

Neadekvatno upravljanje otpadom jedan je od najvećih uzročnika zagađenja u Bosni i Hercegovini. Neefikasnost i nemar su glavne karakteristike aktuelnog sistema, što je vidljivo u svim stadijima, od stvaranja preko prikupljanja do zbrinjavanja otpada. Dosadašnje vlasti su odbijale da prihvate važnost smanjivanja količine otpada i da potiču građane i građanke da to shvate. Također, otpad se u razvijenim zemljama više ne posmatra kao smeće, već ga je nužno koristiti u funkcionalnoj cirkularnoj ekonomiji i stvarati novu vrijednost i nove proizvode. Mi želimo dosadašnji sistem koji je zasnovan na principu nastanak – prikupljanje – zbrinjavanje zamijeniti zelenim sistemom koji će funkcionisati kroz cirkularni ciklus sprečavanje nastanka otpada – priprema za ponovnu upotrebu – recikliranje – drugi postupci oporavka – zbrinjavanje otpada.

Posebno je važno poticati građane na reduciranje stvaranja otpada, na svijest i značaj reciklaže i smanjenog korištenja, a s konačnim ciljem smanjivanja deponija i velikih ekoloških problema poput Smiljevića u Sarajevu ili Uborka u Mostaru. Naša država trenutno nema skoro nikakvu praksu upravljanja otpadom, osim mikro projekata poput odvojenih kontejnera za elektroniku u naseljima i slično.

Ciljevi Naše stranke koji se tiču upravljanja otpadom su:

- Prvo smanjenje, a ubrzo i zabrana upotrebe jednokratne plastike,
- Značajno smanjenje ambalažnog otpada,
- Što je moguće više umanjiti proizvodnju otpada na lokalnoj i nacionalnoj razini,
- Kroz procese selekcije otpada u domaćinstvu poticati prve korake ka reciklaži,
- Uvođenje sistema otkupa ambalažnih pakovanja koja se mogu ponovo upotrijebiti,
- Poticanje građanstva na reciklažu i razvrstavanje kroz promotivne kampanje i druge poticaje,
- Pravednije naplaćivanje odvoza otpada koje će biti poticajno prema razdvajanju,
- Poticanje razvoja privatnog sektora koji će se baviti reciklažom, nabavkom i prodajom recikliranog otpada,
- Sistem odvoza i zbrinjavanja otpada uskladiti s principom razdvajanja i recikliranja, cilj je minimizirati spaljeni otpad i maksimizirati reciklažu i ponovnu upotrebu; što u praksi znači da kamioni koji odvoze miješani otpad ne odvoze i ambalažni koji je prethodno razvrstan.

IT sektor

U posljednjoj deceniji IT sektor u Bosni i Hercegovini doživljava prosječni rast od pet do osam posto godišnje, što je najveći rast u poređenju sa svim drugim industrijama. Broj zaposlenih u IT sektoru je u 10 godina doživio porast od 250%, a rast prihoda je višestruk pa je u 2021. godini iznosio oko 860 miliona KM.

Prema nekim studijama IT sektor je spreman zaposliti još 5.000 radnika, što bi generisalo prihod industrije u roku od dvije godine na 1.5 milijardi maraka. Time se IT sektor postavlja kao jedna od grana s najvećim kapacitetima za dodatni razvoj. Razvojem ovog sektora pozitivni efekti na društvo će se multiplicirati i, osim novih radnih mjesta u industriji, generisat će se i po dva dodatna radna mjesta na svaku zaposlenu osobu u IT sektoru, što predstavlja veliki potencijalni pokretač u ekonomskom, demografskom i socijalnom smislu.

Najveći izazovi za IT sektor u Bosni i Hercegovini su deficit kvalifikovane radne snage koja iz godine u godinu napušta Bosnu i Hercegovinu, a obrazovni sistem ne producira dovoljan broj visokokvalifikovanih inženjera. Također, u BiH je dostignut nivo plata kakve imaju i konkurentske industrije u zemljama regiona i to može značajno utjecati na buduću konkurentnost bh. IT sektora na globalnom tržištu.

Također, neophodno je posmatrati IT sektor kroz dvije ključne oblasti industrije, a to je outsourcing usluga, odnosno segment IT-a kao uslužne djelatnosti, i razvoj proizvoda (product development) kao kreativni dio IT sektora. IT sektor u Bosni i Hercegovini uglavnom je naslonjen na outsourcing i neophodno je dodatno razvijati i segment product developmenta.

Naša stranka IT sektor vidi kao jedan od ključnih za ubrzani razvoj Bosne i Hercegovine u nastupajućem periodu i industriju u koju treba neprestano ulagati i razvijati.

Zato mi planiramo:

- Raditi na povećanju tržišta rada IT kadra kroz krojenje obrazovnih politika usmjerenih na stvaranje kadra. Jačanje univerziteta, subvencije za studiranje i opremanje institucija vrhunskom opremom i kadrom,
- Reguliranje statusa freelancera kako bi se troškovi rada izjednačili za strane i domaće kompanije,
- Jačanje start-up kompanija kako kroz direktnu finansijsku pomoć, tako i kroz stručnu podršku,
- Kreiranje poslovnih inkubatora i akceleratora,
- Povećanje javne potrošnje za digitalizaciju i transformaciju čitavog administrativnog sektora i dodatnu digitalizaciju poslovnog svijeta,
- Umanjivanje poreskih stopa i uvođenje olakšica u skladu s poreskom politikom Naše stranke.

Industrijski razvoj

Ekonomija Bosne i Hercegovine je prije rata bila dominantno zasnovana na industrijskom sektoru. Ne treba posebno pominjati šta su na svjetskom tržištu značila imena UNIS-a, TAS-a (saradnja s VW-om), FAMOS-a (saradnja s Mercedesom), Energoinvesta, Unioninvesta i ostalih velikih sistema.

Industrijski sektor u BiH više ne postoji, što je rezultat sljedećih katastrofalnih propusta načinjenih u ranoj tranziciji:

- Nijedna od dosadašnjih vlada nije imala senzibilnosti ni osposobljenosti da upravlja složenim procesom tranzicije ovakvih preduzeća,
- Politikantstvo, održavanje statusa quo u cilju što dužeg netransparentnog transfera društvenih dobara u privatna – tj. sumnjiva i protivzakonita privatizacija,
- Netransparentnost u zapošljavanju, radu i raspodjeli dobiti preostalnih javnih preduzeća.

Naročito je zabrinjavajuće veliko zaduženje javnih preduzeća kod komercijalnih banaka kao i njihovi iskazani gubici koji vitalni dio privrede, ali i cijelo društvo „vuku na dno“. Na listi uspješnih velikih preduzeća, osim Elektroprivrede i Telekomu, trenutno najviše dominiraju trgovački lanci.

Drugi rezultat ovakve ekonomske politike je da su vještine i poznavanje savremenih tehnologija, kao i mobilnost radne snage u BiH, izuzetno niske. Svih 12 stubova konkurentnosti industrije je na niskom nivou. S obzirom na to da se svi stubovi ne mogu podići odjednom, strategija ozdravljenja bh. industrijske proizvodnje bi trebala biti privreda zasnovana na efikasnosti.

Politike Naše stranke u oblasti industrije i razvoja se baziraju na sljedećem:

- Podupiranje i razvoj centara izvrsnosti (tehničko-tehnoloških centara) čije bi vlasništvo bilo javno-privatnog karaktera. Misija ovih centara je izgradnja i unapređenje konkurentnosti regija i preduzeća, shodno specifičnim proizvodnim djelatnostima ili konkurentnim prednostima regija u kojima se nalaze. Ciljevi ovih institucija bili bi:
 - a)** Tehnička i tehnološka asistencija razvoja novih ili unapređenja postojećih proizvoda i proizvodnih procesa, informiranje i podizanje svijesti o novim tehnologijama,
 - b)** Osiguranje obučene radne snage za potrebe specifičnih industrija te obuke visokokvalificirane radne snage,
 - c)** Uvezivanje firmi i industrija regije kroz klaster aktivnosti: mapiranje i osnivanje industrijskih klastera, uvezivanje firmi interesnih i međuzavisnih aktivnosti radi zajedničkog nastupa na tržištu, tehnološka saradnja,
 - d)** Promidžba saradnje s univerzitetima, osobito tehnološkim institutima i laboratorijama univerziteta prirodnih i tehničkih nauka,
 - e)** Promidžba ekonomske saradnje industrija i firmi regije s inozemstvom; od posebne važnosti predstavlja promoviranje kooperacije sa stranim partnerima (npr. podugovaranje, loan business, originalna manufakturna proizvodnja, zajednička ulaganja i mergeri) te osiguranje horizontalnog vida podrške izlaska na ino tržište,
 - f)** Poslovna inkubacija s ciljem omogućenja razvoja novog biznisa.

Poljoprivredno-prehrambeni sektor

Poljoprivredne površine u BiH zauzimaju oko polovine ukupne zemljišne površine BiH i iznose 2.523.000 hektara (ha), od čega je 1.589.000 obradivih površina i 1.020.000 oranica. Kvantitativni pokazatelji o razmjerama ovoga resursa pokazuju da u BiH po jednom stanovniku dolazi 0,36 ha obradivih površina što je svrstava u donji prag zemalja koje ulaze u krug bogatih ovim prirodnim resursom.

U BiH se redovno sije na svega oko 53% oranica (u FBiH ispod 50%, RS oko 55%). U dva entiteta trendovi korištenja oranica su različiti. U Republici Srpskoj se sjetva povećava (tokom 15 godina za oko 35 000 ha), a u FBiH trend je negativan. Samodovoljnost proizvodnje iznosi oko 40% i ne smanjuje se u zadnjih 15 godina. Prije rata taj procenat je, i pored usitnjenih parcela, iznosio oko 75%. Kada su poljoprivredni proizvodi u pitanju, najveća pojedinačna uvozna stavka nije hrana nego pivo (koje je proglašeno prehrambenim proizvodom). Zatim slijede žito, meso, mlijeko, duhan, kafa, voće i povrće, šećer i ulje. Dakle, navedena hrana predstavlja ključne poljoprivredne prehrambene artikle od kojih se većina, izuzev šećera i kafe, mogu proizvoditi u BiH. Na primjer, procjene kažu da godišnje potrebe BiH za pšenicom iznose cca 500.000 tona, od čega se svega pet posto zadovoljava pšenicom domaćeg porijekla.

Usko s ovim povezan je i spoljnotrgovinski deficit u razmjeni s poljoprivrednim proizvodima koji iznosi oko dvije milijarde KM godišnje i koji se godinama održava na tom nivou. Izvoz ovih proizvoda u zadnjih nekoliko godina raste te je pokrivenost izvoza uvozom porasla s 13% na oko 29% u 2012. godini, što je i dalje krajnje nizak procenat, s obzirom na postojanje neiskorištenih potencijala. Vrijednost uvoza poljoprivrednih proizvoda iznosi oko 2,45 milijardi KM (učešće u ukupnom uvozu 16,06%), dok je vrijednost izvoza u istom periodu iznosila svega 705,92 miliona KM (učešće u ukupnom izvozu 8,98%).

Pored navedenih negativnih trendova i, objektivno, veoma nepovoljne situacije u poljoprivrednom sektoru u BiH, Naša stranka smatra da postoje realne pretpostavke da ovaj segment dobije ključno mjesto u definisanju strateških pravaca razvoja BiH i to provođenjem sljedećih politika i mjera:

- Redefinisanje politike poticaja poljoprivrednom sektoru praćeno apsolutno transparentnim trošenjem sredstava, u skladu s jasno definisanim kriterijima i prioritetima, a na bazi prethodno provedenog istraživanja realnih potencijala i potreba različitih sudionika u okviru sektora. Cilj je, dakle, fokusirati se na strateški važna područja, kako s aspekta proizvodnih tako i s aspekta tržišnih mogućnosti, konkurentnosti proizvoda na tržištu, itd,
- Provođenje objektivnih (po potrebi i eksternih) evaluacija efekata odabranih politika,
- Definisane paketa mjera i propisa s ciljem povećanja konkurentnosti, a posljedično i plasmana domaćih proizvoda, kako na domaćem tržištu tako i prilikom izvoza,
- Razvoj legislative koja potiče dinamičnije tržište poljoprivrednog zemljišta te ohrabrivanje okrupnjavanja poljoprivrednih posjeda,
- Pokretanje projekata uvođenja samoodrživih poljoprivrednih ekonomskih jedinica,
- Suzbijanje sivog tržišta kroz jačanje rada inspeksijskih organa na uvođenju reda na tržištu, podršku domaćem prodajnom segmentu, edukaciji i boljem informisanju te uvezivanju domaćih proizvođača i kupaca,
- Jačanje mjere kontrole zdravstvene ispravnosti namirnica i poljoprivrednih proizvoda (naročito uvoznih),
- Subvencioniranje izvozno orijentisanih proizvođača,
- Uvođenje sezonskih uvoznih kontingenata (količinsko ograničenje) za robe koje se proizvode u BiH,
- Saradnja i povezivanje domaćih proizvođača, kompanija, bankarskog sektora, resornih ministarstava i međunarodnih institucija s ciljem zagarantovanog otkupa i plasmana domaćih proizvoda,
- Popuna robnih rezervi putem dugoročnih ugovora s domaćim poljoprivrednim proizvođačima,
- Razvoj istraživačkih kapaciteta u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja (npr. razvoj domaće sjemenske proizvodnje) kao i razvoj efikasnog savjetodavnog servisa koji će pružiti stručnu pomoć poljoprivrednicima,
- Uskladiti i harmonizirati domaće pravne legislative s legislativom EU koja reguliše ovu oblast, a tiče se, prije svega, okolinskih aspekata, standarda kvaliteta (ISO, HACCP, HALAL, IFS, BFC i sl.), oštih kriterija zdravstvene i higijenske ispravnosti proizvoda, ali isto tako raditi na edukaciji i informisanju domaćih proizvođača,

Hitno stvaranje preduslova za korištenje pretpripravnih fondova EU namijenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju zemalja pristupnica kojima će se podržati i olakšati neminovne promjene i reforme, te dijelom povećati konkurentnost i kvalitet bh. proizvoda na tržištu,

Stvaranje opšteg okruženja uz održive uslove življenja za povratak ljudi na selo, te očuvanje i zaštitu životne sredine od štetnih učinaka poljoprivredne i drugih proizvodnji kroz pravilnu upotrebu poljoprivrednog zemljišta,

■ Stvaranje adekvatnog institucionalnog okvira kroz formiranje ministarstva poljoprivrede na nivou Vijeća ministara praćeno neophodnim, postepenim harmoniziranjem politika, zakonskih propisa i mehanizama sektora na svim nivoima vlasti unutar BiH, kao i s principima i standardima EU, te u skladu s tim redefinisane strategije razvoja poljoprivrednog sektora u BiH.

Ruralni razvoj

Bosanskohercegovačko selo već decenijama odumire. Rezultat je to demografskih kretanja, urbanizacije i promjena u načinu privređivanja. Ovakva kretanja nisu specifična samo za Bosnu i Hercegovinu nego su vidljiva i u drugim zemljama regije, ali i svijeta. Međutim, ono što je specifično za našu državu jeste činjenica da ovaj problem nije adekvatno adresiran.

Dok se broj stanovnika ruralnih područja sve brže smanjuje, o čemu govore i uporedba rezultata posljednja dva popisa stanovništva, političke strukture na svim nivoima vlasti ne nude dugoročna rješenja za suočavanje s ovim pitanjem. Umjesto toga, politika prema ruralnim zajednicama često se smatra sinonimom za poljoprivredne politike te se zanemaruju sva druga pitanja od životnog značaja za stanovnike sela. Politike ruralnog razvoja i revitalizacije sela predstavljaju skup velikog broja mjera iz različitih segmenata političkog djelovanja, poput poljoprivrede, zdravstva, kulture, obrazovanja, privrede i infrastrukture.

Seoska područja Bosne i Hercegovine danas su gotovo ekskluzivno fokusirana na poljoprivrednu djelatnost (povrtlarstvo, voćarstvo, stočarstvo, pčelarstvo) s manjim procentom stanovništva koji je u vezi s uslužnim djelatnostima (trgovina i ugostiteljstvo) ili pripada državnom sektoru (nastavni kadar u školama, zdravstveni radnici u ambulantama).

U vrijeme kada je većina stanovništva urbanih sredina ugrožena zagađenim zrakom, pretjeranom bukom, svjetlosnim zagađenjem, život u ruralnoj sredini postaje sve primamljiviji. Međutim, da bi život u takvim sredinama bio primamljiv, održiv i perspektivan, neophodno je osigurati sve životne uslove kao one koje imaju stanovnici urbanih sredina. Samo na taj način bit će moguće da se populacija sela povećava umjesto da se rapidno smanjuje kao što je to dosad bio slučaj.

Revitalizacija sela nije brz, jeftin ni jednostavan proces. Politike ruralnog razvoja su dugoročne politike čiji će se efekti u potpunosti moći vidjeti tek u decenijama koje predstoje. Također, ove aktivnosti neće dati rezultate ako se finansiraju jednokratno, nego će se u njih morati ulagati duži niz godina sa stabilnim finansijskim sredstvima i mogućnošću proširenja obima investicija u ruralne sredine. Ako se ove preporuke realizuju, moguće je kratkoročno očekivati zaustavljanje iseljavanja stanovništva i diverzifikaciju ekonomske aktivnosti na selu, a potom i izmjenu trenda u smislu značajnog povratka ljudi na sela.

Politike za revitalizaciju ruralnih područja Bosne i Hercegovine možemo podijeliti u tri kategorije zavisno od toga koji nivo vlasti je nadležan za njihovu provedbu: lokalni, kantonalni/entitetski i državni.

U prvoj kategoriji koja se odnosi na politike lokalne samouprave, neophodno je da se poduzmu sljedeće aktivnosti:

- Poboljšanje infrastrukture ruralnih područja. Ruralna područja u Bosni i Hercegovini su još uvijek veoma loše povezana s urbanim centrima te je neophodno uložiti dodatna sredstva na poboljšanju putne komunikacije. Pored toga, od imperativa je i izgradnja vodovodne i kanalizacione mreže, uvođenje redovnog odvoza otpada i bolja pokrivenost internetskim signalom. Uz ovo, lokalne zajednice bi kroz saradnju s višim nivoima vlasti trebale osigurati dobre uvjete rada za domove kulture, ambulante porodične medicine i škole koje se nalaze u ruralnim sredinama.
- Poticaji za seosko preduzetništvo. Iako određene lokalne sredine osiguravaju novac za start-up projekte i pokretanje malih biznisa, često se previdi potreba za poticajem preduzetnika koji djeluju na selima. Zato je neophodno da se u lokalne budžete uvrsti finansiranje obrta, seoskog turizma i svih drugih malih privrednika koji svoju djelatnost obavljaju u ruralnim sredinama.

U drugoj kategoriji nalaze se preporuke koje su u nadležnosti kantonalnih, odnosno entitetskih vlada, a koje uključuju:

- Poticaj za održavanje kulturnih i sportskih manifestacija u ruralnim sredinama. Ruralne sredine u kojima ne postoji dovoljno sadržaja s protokom vremena se ubrzano prazne. Kako bi se osiguralo da i seoske zajednice imaju kvalitetan kulturni i sportski život, neophodno je ulaganje s viših nivoa vlasti u projekte ovog tipa kao što su predstave, kino projekcije, sportski turniri te investiranje u sportske klubove i kulturno-umjetnička društva u ruralnim područjima.

Treća kategorija obuhvata preporuke za poboljšanje uslova u ruralnim područjima za čiju su realizaciju zadužene institucije na državnom nivou:

- Osnivanje Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja na državnom nivou. Za povlačenje sredstava iz pretpripravnih fondova Evropske unije, pored Ureda za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, neophodno je i postojanje Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja na državnom nivou. Dok ne dođe do osnivanja ovog ministarstva, Bosna i Hercegovina ne može povući novac iz ovih fondova.
- Uvođenje plavog dizela za poljoprivrednike. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u regiji Zapadnog Balkana koja još uvijek nije uvela mjeru "plavog dizela" za poljoprivrednike. Ovo podrazumijeva oko 50% nižu cijenu goriva za poljoprivredne proizvođače koja se trenutno već primjenjuje za rudnike, željeznice i avionski saobraćaj.
- Realizacija inicijative za regulaciju boravka digitalnih nomada u Bosni i Hercegovini. Inicijativa za izmjene Zakona o strancima kojima bi se omogućio boravak digitalnih nomada u Bosni i Hercegovini u parlamentarnoj je proceduri od jula 2021. godine te je usvojena u septembru iste godine. Ipak, ove izmjene još uvijek nisu upućene u parlamentarnu proceduru iako bi se njima povećao broj stranaca koji duži period borave u Bosni i Hercegovini. Ove osobe bi tako značajno doprinijele našoj ekonomiji, a uzimajući u obzir da najčešće borave u ruralnim sredinama s očuvanom prirodom, čistim zrakom i lijepim krajolicima, time bi se stvorila prilika za veću ekonomsku aktivnost u ruralnim sredinama.